

УДК 343.8.01(477)(02)
DOI <https://doi.org/10.32782/3922103>

Ільїна О. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правової політики
та кримінального права*

Навчально-наукового Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ З КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЮ ПОЛІТИКОЮ

CORRELATION OF CRIMINAL LAW POLICY WITH CRIMINAL EXECUTIVE POLICY

Статтю присвячено дослідженню понять «кримінально-правова політика», «кримінально-виконавча політика» та основних напрямів їх реалізації у сфері призначення та виконання кримінальних покарань. Визначено особливості співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою. Доведено, об'єднання у кримінальній політиці кількох видів діяльності з реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру на злочинність, що послужило основою виділення у літературі трьох основних напрямів кримінальної політики: кримінально-правової політики, кримінально-процесуальної політики та кримінально-виконавчої політики. Встановлено, що зміст кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики складає правотворчу діяльність держави з видання кримінально-правових та кримінально-виконавчих норм, діяльності з їх офіційного тлумачення та застосування. Незважаючи на те, що кримінально-виконавча політика разом з кримінально-правовою, кримінально-процесуальною є складовими частинами політики у сфері боротьби зі злочинністю, для неї притаманні свої особливі характерні ознаки, критерії, які слід використовувати для диференціації напрямів кримінально-виконавчої політики України. У процесі дослідження питання взаємодії кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики визначено, що до спільного знаменника можна звести принципи кримінально-виконавчої та кримінально-правової політик, зокрема в частині загальноправових та міжгалузевих їх видів. Також, кримінально-правова політика формує поняття «покарання» та визначає систему покарань, а кримінально-виконавча політика визначає порядок реалізації цих покарань; кримінально-правова політика окреслює мету покарання, а кримінально-виконавча політика визначає стратегію та тактику, форми й методи її досягнення. Визначено, що найбільш оптимальним вектором розвитку кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики є їх паралельна гуманізація.

Ключові слова: *кримінально-виконавча політика, кримінально-правова політика, покарання, співвідношення, взаємодія.*

The article is devoted to research of the concepts of «criminal-legal policy», «criminal-executive policy» and the main directions of their implementation in the field of appointment and execution of criminal penalties. The peculiarities of correlation of criminal law policy with criminal executive policy are determined.

It is proved that the combination in criminal policy of several types of activities for the implementation of criminal liability and other measures of criminal law nature for crime was the basis for highlighting in the literature three main areas of criminal policy: criminal law policy, criminal procedure policy and criminal executive policy.

It is established that the content of criminal law and criminal executive policy is the law-making activity of the state on the publication of criminal law and criminal-executive norms, activities on their official interpretation and application.

Despite the fact that the criminal-executive policy together with the criminal-legal, criminal-procedural policy are integral parts of the policy in the field of crime control, it has its own special characteristics, criteria that should be used to differentiate the criminal-executive policy of Ukraine. In the process of researching the interaction of criminal law and criminal executive policy, it was determined that the common denominator can be reduced to the principles of criminal executive and criminal policy, in particular in terms of common law and intersectoral types.

Also, criminal law policy forms the concept of «punishment» and defines the system of punishments, and criminal executive policy determines the order of implementation of these punishments; criminal law policy outlines the purpose of punishment, and criminal executive policy determines the strategy and tactics, forms and methods of achieving it.

It is determined that the most optimal vector of development of criminal law and criminal executive policy is the parallel humanization.

Key words: *criminal-executive policy, criminal-legal policy, punishment, relations, interaction.*

Вступ. Процес оновлення суспільства, утворення нових соціальних елементів способу життя в Україні передбачає зростання потреби в забезпеченні його стабільності й керованості, захисті конституційних прав і свобод особи, громадських, державних інститутів від злочинних посягань, здійсненні результативного впливу факторів стримання злочинності в період побудови правової держави. З урахуванням значення процесу взаємодії злочинця, його жертви й органів соціального контролю, що відбувається в межах реальних суспільних відносин, слід зазначити, що усвідомлення проблемної ситуації сьогодні спонукає до більш активного використання можливостей науки кримінального та кримінально-виконавчого права в багатьох сферах законотворчої та правозастосовної практики протидії злочинності.

Тому саме розроблення доктринальних положень, що становлять сукупність і систему поглядів на злочинність, закономірності й процеси її розвитку та заходи її запобігання, протидії, як комплекс основних ідей, головних задумів та тлумачень у цій науковій і практичній сфері діяльності, має притягнути до себе увагу й об'єднати зусилля юристів, учених і практиків на вирішення наявних соціальних проблем, що мають кримінальну оцінку. Висвітлення та обговорення цих питань сприятиме розвитку вітчизняної кримінальної та кримінально-виконавчої науки, загалом, у тому числі розв'язанню різноманітних дискусійних, полемічних питань теоретичного і практичного значення, а також подоланню розбіжностей і протиріч щодо принципів положень співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою, які останнім часом мають місце завдяки їх недостатньому доктринальному визначенню та науковому обґрунтуванню.

Тому з позиції власного бачення зазначених проблем пропонується розглядання співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою, їх теоретичних і практичних аспектів, а також визначення певних підходів стосовно їх удосконалення в сучасний період.

Теоретичною основою дослідження кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики в Україні стали праці вітчизняних та зарубіжних

учених у галузі кримінального права та кримінально-виконавчого права: О. М. Бандурки, Ю. В. Бауліна, П. С. Берзіна, О. В. Беци, І. Г. Богатирьова, О. І. Богатирьової, І. А. Вартилицької, В. В. Василевича, М. Р. Гети, В. О. Глушкова, Т. А. Денісової, Ш. М. Джужі, Ю. А. Дорохіної, В. М. Дрьоміна, О. О. Книженко, О. Г. Колба, О. М. Литвинова, В. І. Осадчого, М. С. Пузирьова, А. В. Савченка, В. М. Синьова, С. І. Халимона, Н. Б. Хуторської, Т. В. Чабаненко, О. М. Шатанкової, О. О. Шкути, В. П. Шупилова, Д. В. Ягунова, І. С. Яковець та ін.

Визнаючи вагомий внесок згаданих та інших науковців у становлення і розвиток наукового знання про кримінально-правову та кримінально-виконавчу політику в Україні, потрібно зазначити, що малодослідженими або недослідженими залишилися важливі питання теоретичного та практичного характеру, насамперед, щодо концептуального розуміння співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою із урахуванням політико-правових реалій, особливостей розвитку юридичної науки, соціальних запитів та нормативного регулювання, що потрібно для комплексного уявлення про кримінально-правову та кримінально-виконавчу політику, умови їх реалізації, а також подальшого удосконалення з метою формування найбільш ефективної моделі. Що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є розв'язання конкретного наукового завдання щодо визначення співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою.

Результати дослідження. Проблема злочинності та реагування на неї з боку суспільства за всіх часів була актуальною. Відповідно до цього бачення вироблялася і державна політика реагування на злочинність. Якщо у минулому основою цієї політики ставилася ідея можливості повного викорінення злочинності, то сучасний період вона будується з урахуванням концепції щодо терпимого до злочинності ставлення, тобто необхідності співіснування із нею. Останнє є результатом поступового домінування у формуванні державної кримінальної політики думки про злочинність як властивість суспільства та визнання злочинності явищем неминучим, тобто нормальним. Варто

значити, що будь-яка ідея кримінальної політики може бути реалізована лише за допомогою права та законів. Тому право і політика – явища тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Як правильно зазначають науковці, переважна частина всієї внутрішньої та зовнішньої політики будь-якої держави реалізується через право, закони, а останні, у свою чергу, виступають виразниками та провідниками цієї політики.

Аналіз співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою неможливий без аналізу основних термінів, які використовуються в дослідженні, адже саме категорії та поняття є не тільки необхідними формами наукового мислення, а й служать надійною основою подальшого розвитку наших знань. Робота над ними передбачає інтегрування напрацьованих методологічних позицій і поглядів на наукову проблему. Саме в результаті диференціації наукових знань та об'єднання їх у цілісну, несуперечливу систему відбувається якісний перехід від предметно орієнтованого до проблемно орієнтованого знання. Тому для розкриття суті співвідношення кримінально-правової політики з кримінально-виконавчою політикою необхідно врахувати специфіку, пов'язану з наявністю різних дослідницьких парадигм і наукових шкіл, теоретичних конструкцій, створених ученими в різні періоди.

Ураховуючи, що кримінальне покарання безпосереднім чином торкається найбільш суттєвих для людини цінностей – життя, здоров'я, свободи, то цілком зрозуміло, що поняття «політика» (*«politike»*) у перекладі з грецької означає «мистецтво управління державою») відіграє в нашому дослідженні ключове методологічне значення. У сучасній філософській та політологічній науці політику розглядають як державну діяльність у сфері суспільних відносин, залежно від об'єкта політики (соціальної, економічної і т. ін.) та сфери впливу (внутрішньої і зовнішньої), така політика визначається реальним становищем у суспільстві політичних партій, соціальних груп, що використовують владу відповідно до інтересів усього суспільства [1, с. 116].

Отже, політика є багатоплановою соціальною дійсністю, що пов'язана з регулюванням суспільних відносин із владою в аспекті

наділення її носіїв – державних органів відповідними функціями й компетенціями, здатними забезпечити стабільний стан розвитку суспільства.

Особливості предмета кримінального права як галузі права зумовлюють наявність у кримінальному законодавстві значної частини норм, що стимулюють позитивну, правомірну поведінку особи. Тому, коли ми стверджуємо, що кримінальна політика – це політика боротьби зі злочинністю, заснована на застосуванні кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, ми маємо на увазі не лише каральну політику, а й політику боротьби зі злочинністю, що ґрунтується на застосуванні правових норм, стимулюючих правомірну поведінку особи.

Об'єднання у кримінальній політиці кількох видів діяльності з реалізації кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру на злочинність послужило основою виділення у літературі трьох основних напрямів кримінальної політики: кримінально-правової політики, кримінально-процесуальної політики та кримінально-виконавчої політики.

В. І. Тюнін стверджує, що в даний час кримінально-правову політику можна розглядати як частину кримінальної політики, яка являє собою напрям діяльності законодавчих та правозастосувальних органів у виробленні загальних положень кримінального законодавства, криміналізації та декриміналізації діянь, розробці видів і розмірів покарань у санкціях конкретних складів злочинів [2, с. 6]. При цьому вчений називає кримінально-правову політику держави «суб'єктом формування кримінальної політики», що свідчить про її головну та визначальну роль у системі політики в сфері боротьби зі злочинністю щодо інших її складових.

І.В. Козич дійшов висновку, що поняття «кримінально-правова політика» необхідно розуміти в широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні цим поняттям охоплюється загалом здійснення протидії злочинності з використанням засобів кримінальної репресії. У вузькому значенні кримінально-правова політика саме і є політикою протидії злочинності з використанням засобів матеріального кримінального права [3, с. 27].

Визначена кримінально-правова політика як галузева наука разом із кримінально-процесуальною, кримінально-виконавчою та кримінологічною (профілактичною) політикою як галузевими науками формують міжгалузеву науку політики у сфері боротьби зі злочинністю [4, с. 236]. А оскільки всі складові політики у сфері боротьби зі злочинністю є науками кримінально- правового циклу, то зрозуміло, що їх завдання знаходяться в єдиній спільній системі координат «злочин і покарання», однак кожна з названих складових має свої методи досягнення спільної мети – зниження рівня злочинності, первинності кримінально-правової складової політики у сфері боротьби зі злочинністю по відношенню до її кримінально-виконавчої складової.

Про первинність злочину по відношенню до покарання можна стверджувати із аналізу сказаного Чезаре Беккарія: «тільки закони можуть встановлювати покарання за злочини» [5, с. 91]. Отже, у разі відсутності злочину не може йти мови про покарання, а тим більше про його виконання (відбування).

Проаналізовані міркування дають усі підстави в черговий раз наголосити на ключовій ролі кримінально-правової політики в системі політики у сфері боротьби зі злочинністю, яка одночасно перебуває в постійній активній взаємодії з кримінально-процесуальною, кримінально-виконавчою, кримінологічною складовими політики у сфері боротьби зі злочинністю. З огляду на аналіз численних визначень поняття «кримінально-правова політика» можна окреслити окремі його значення. По-перше, кримінально-правову політику доцільно розглядати як напрям діяльності держави. По-друге, кримінально-правова політика є галузевою наукою кримінального циклу. Водночас кримінально-правова політика як діяльність і як наука може виступати також предметом однойменної навчальної дисципліни, і це є третє значення такого складного й багатогранного явища, як кримінально-правова політика [6, с. 140–141].

У результаті подальших наукових пошуків можуть з'явитися нові розуміння значення кримінально-правової політики, що впливатиме на розвиток не лише теоретичних досліджень, але й на практику реалізації цієї скла-

дової частини політики у сфері боротьби зі злочинністю.

В свою чергу, кримінально-виконавча політика передбачає використання профілактичного потенціалу виконуваного кримінального покарання та засобів виправного впливу – режиму, виховної роботи, суспільно корисної праці, загальної освіти, професійної підготовки та суспільного впливу.

З приводу дефініції поняття «кримінально-виконавча політика» у науковій літературі існує чимало думок. Наведемо окремі з них. Це допоможе у виробленні в подальшому авторського визначення поняття цієї складової політики у сфері боротьби зі злочинністю та сприятиме окресленню різних його виявів, а також характеристиці їх змістового наповнення.

Д.О. Пилипенко під поняттям «кримінально-виконавча політика» пропонує розуміти систему політико-правових відносин, юридичних норм, ідей, поглядів у сфері виконання кримінальних покарань, які реалізуються в напрямах, формах і способах діяльності її суб'єктів у сфері виконання покарань [7, с. 319].

За твердженням К.В. Муравйова, кримінально-виконавча політика – це частина внутрішньої політики держави в сфері боротьби зі злочинністю, яка визначає цілі, завдання, принципи, стратегію, основні напрями, форми та методи діяльності держави щодо забезпечення виконання і відбування кримінальних покарань, а також інших заходів кримінально-правового характеру [8, с. 51].

М. Ю. Кутепов визначає кримінально-виконавчу політику як напрям правової політики держави у сфері протидії злочинності, що полягає у цілеспрямованій, узгодженій діяльності держави та суспільства у сфері формування стратегічних і тактичних завдань діяльності органів та установ виконання покарань, практичної реалізації цих завдань з метою оптимізації процесів виконання / відбування покарань, застосування засобів виправного впливу на засуджених [9, с. 7].

Підсумовуючи вищепроаналізоване, можна дефінувати кримінально-виконавчу політику як складову частину внутрішньої правової політики держави у сфері боротьби зі злочинністю, яка визначає принципи, стратегію, завдання та напрями правотворчої та право-

застосовної діяльності держави у сфері виконання призначених судами покарань особам, які визнані винними у вчиненні злочинів.

Завданням кримінально-виконавчої політики є, у першу чергу, забезпечення реалізації кримінальної відповідальності і досягнення цілей, визначених ст. 1 Кримінального кодексу України [10]. З цією метою кримінально-виконавча політика формує власну систему цілей та завдань, які підпорядковані і визначені кримінально-правовою політикою. Кримінально-виконавча політика є складовою загальної політики України у сфері боротьби зі злочинністю, яка на підставі норм кримінального права визначає основні напрями правотворчої діяльності держави і правозастосовної діяльності відповідних державних органів у сфері реалізації кримінального покарання.

На думку П.Л. Фріса, кримінально-правова політика здійснюється «в рамках кримінально-правових принципів» [11, с. 9]. А.Бойко називає наступні основні принципи кримінальної політики: узгодження кримінально-правових заходів боротьби зі злочинністю з більш широкими соціальними програмами; гуманізації застосовуваних державою карних заходів; постійної і своєчасної корекції заборон – (де)криміналізація і (де)пеналізація суспільно небезпечних поступків; ставки у сфері боротьби із злочинністю та профілактики, активного залучення населення до боротьби із злочинністю, розширення соціальної бази влади; максимально можливої диференціації відповідальності та індивідуалізації покарання [12, с. 122]. Д.Балобанова відносить до принципів кримінальної політики законність, рівність громадян перед законом, справедливість, гуманізм, комплексність, відповідність поставлених завдань правочинності суб'єктів і їх ресурсному забезпеченню, а також принцип випереджувального характеру стратегічних рішень [13, с. 69].

Перелічена вченим система принципів фактично обмежує їх на рівні загальних принципів, не виділяючи ті, які визначають саме кримінально-правову політику.

На думку І.В. Козич, для кримінальної політики характерні такі принципи: гуманізму, поліномативності, верховенства права, цілісності і єдності, участі громадянського суспільства у формуванні й реалізації кримі-

нальної політики, взаємної відповідальності особи, суспільства і держави, міжнародного співробітництва і взаємодопомоги в боротьбі зі злочинністю і тероризмом, принцип економії кримінальної репресії, принцип забезпечення суспільної і національної безпеки [14, с. 50]. Варто погодитися із П. Фрісом, котрий зазначає, що «під принципами кримінально-правової політики розглядають основоположні, керівні ідеї і засади у сфері боротьби зі злочинністю методами матеріального кримінального закону, які спрямовують процес формування кримінально-правових засобів ведення цієї боротьби й практику їх застосування» [11, с. 12]. Це визначення, якраз і розкриває механізм співвідношення кримінального права як галузі права і кримінального закону.

Проте, якщо говорити про кримінально-виконавчу політику, то тут можлива відмінність у поєднанні кількості принципів кримінального закону, оскільки йдеться про складну картину взаємодії кримінального покарання, кримінального права з усім суспільством, з кожним членом та, особливо, з кожним засудженим.

Аналогічні паралелі можна провести між складовими політики у сфері боротьби зі злочинністю. Так, загальноправові та міжгалузеві принципи мають своє специфічне вираження у кримінально-правовій та кримінально-виконавчій політиці.

Разом з тим, є помилковими міркування про те, що покарання, будучи головним інструментом кримінально-правової політики, знаходить втілення у його виконанні, і, відповідно, заради неї – кримінально-виконавчої політики – створюються всі кримінально-правові норми, відкриваються кримінальні провадження, підтримується державне обвинувачення в суд, вершиться правосуддя тощо.

Однак якщо кримінально-правова політика держави націлена на захист найважливіших суспільних відносин від злочинних посягань, то кримінально-виконавча політика має на меті виконання призначеного покарання. Кримінальне провадження відкривається не заради того, щоб покарати винних осіб, а навпаки, карати доводиться тому, що винною особою було порушено кримінально-правову заборону. Це добре ілюструється тим, що у деяких випадках і при скоєнні кримінального правопору-

шення покарання не призначається, відповідно, кримінально-виконавча система не задіяна, хоча кримінально-правова політика реалізується. Наприклад, кримінальна відповідальність не настає у разі недосягнення винною особою віку кримінальної відповідальності; при скоєнні кримінального правопорушення неосудною особою; при звільненні від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини Кримінального кодексу України та за спеціальними видами звільнення; при звільненні від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку та ін.

Названі положення кримінального законодавства виступають реалізацією відповідної кримінально-правової політики. Метою даної кримінально-правової політики є реалізація принципу гуманізму, збереження соціальних відносин між людьми, попередження вчинення нових кримінальних правопорушень та ін. Відповідно, кримінально-виконавча політика є третинною по відношенню до кримінально-правової та вторинна по відношенню до кримінально-процесуальної політики.

Е. В. Савельєва виділяє можливі чотири варіанти співвідношення кримінально-правової, яку вона називає кримінальною, та кримінально-виконавчої політики, або чотири типи правової стратегії боротьби зі злочинністю. Перший варіант: одночасне посилення кримінально-правової та кримінально-виконавчої політик. Інтенсифікується процес криміналізації діянь, посилюється відповідальність, збільшується число засуджених, умови їх утримання стають більш жорсткими. Другий варіант: посилення кримінально-правової та пом'якшення кримінально-виконавчої політики. Збільшуються розміри і терміни покарань, зростає кількість засуджених, але пом'якшуються умови відбування покарання. Третій варіант: пом'якшення кримінально-правової та посилення кримінально-виконавчої політики. Відбувається декриміналізація нетяжких діянь, знижується число засуджених, скорочується застосування позбавлення волі, але посилюється режим у виправних установах. Четвертий варіант: одночасне пом'якшення кримінально-правової та кримінально-виконавчої політик. Позбавленню волі піддаються тільки судимі за

тяжкі злочини, широко застосовується умовне засудження і дострокове звільнення від відбування покарання, у виправних установах концентруються найбільш небезпечні злочинці і рецидивісти, а умови відбування покарання пом'якшуються [15].

За будь-якої конфігурації взаємовплив та взаємообумовленість між кримінально-правовою та кримінально-виконавчою політиками буде зберігатися завжди, що є очевидним.

Висновки. Таким чином, кримінально-правова політика – це різновид кримінальної політики, яка є протидією злочинності за допомогою правотворчої діяльності держави з видання кримінально-правових норм, діяльності з їх офіційного тлумачення, а також діяльності суду та органів, що сприяють правосуддю, щодо застосування кримінального закону, що передбачає покарання, інші форми кримінальної відповідальності, а також інші заходи кримінально-правового характеру. У свою чергу, кримінально-виконавча політика – обумовлена загальним політичним курсом тактика і стратегія діяльності держави у сфері виконання кримінальних покарань та застосування інших заходів кримінально-правового характеру, що виражає його позицію щодо ключових положень правового регулювання кримінально-виконавчих відносин, що гармонійно поєднується з цивілізаційним досвідом і потребами у суспільному розвитку, спрямовану підвищення ефективності діяльності всієї кримінально-виконавчої системи. Зміст кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики складає правотворчу діяльність держави з видання кримінально-правових та кримінально-виконавчих норм, діяльності з їх офіційного тлумачення та застосування. У процесі дослідження питання взаємодії кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики визначено, що до спільного знаменника можна звести принципи кримінально-виконавчої та кримінально-правової політик, зокрема в частині загальноправових та міжгалузевих їх видів. Також, кримінально-правова політика формує поняття «покарання» та визначає систему покарань, а кримінально-виконавча політика визначає порядок реалізації цих покарань; кримінально-правова політика окреслює мету покарання,

а кримінально-виконавча політика визначає стратегію та тактику, форми й методи її досягнення. Сьогодні, на наш погляд, найбільш оптимальним вектором розвитку кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики є їх паралельна гуманізація.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козич І. В. Векторно-рівнева система кримінально-правової політики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. Вип. 53. С. 115-126.
2. Тюнин В. И. Уголовно-правовая политика в современный период: основные тенденции и направления. Уголовная политика России в XXI столетии: сб. науч. статей / под ред. доктора юридических наук, профессора В. И. Тюнина. Санкт-Петербург: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. С. 5–13.
3. Козич І. В. Систематизація функцій кримінально-правової політики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2020. Вип. 52. С. 22-30.
4. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Про поняття й роль кримінально-правової політики в системі політики України у сфері боротьби зі злочинністю. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 235–237.
5. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / сост. и предисл. В.С. Овчинского. Москва: ИНФРА-М. VI, 184 с
6. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336 с.
7. Пилипенко Д. О. До питання визначення поняття та сутності кримінально-виконавчої політики України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 64. С. 317-321.
8. Муравйов К. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 440 с.
9. Кутепов М. Ю. Кримінологічні засади формування кримінально-виконавчої політики України на сучасному етапі: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 203 с.
10. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
11. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ : НАВС, 2005. 35 с.
12. Бойко А. І. Теорія принципів кримінального права. *Кримінальне право*. 2005. № 4. С. 120-129.
13. Балобанова Д. Кримінально-правова політика як рівень динаміки кримінального права: внутрішній та зовнішній аспекти. *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. Sv. 7, Vyd. 3. С. 66-72.
14. Козич І. В. Принципи та функції як системоутворюючі елементи кримінально-правової політики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 44. С. 46-56.
15. Савельева Е. В. Уголовно-исполнительная политика. URL: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pravo/23801.doc.htm